

500. YIL VAKFI TÜRK MUSEVİLERİ MÜZESİ

NAİM A. GÜLERYÜZ*

İki kıta üzerinde kurulu, Doğu ve Batı kültürleri arasında bir köprü olan İstanbul'un anlamlı bir özelliği de cami, sinagog ve kiliselerin 550 yıldan beri kesintisiz olarak yan yana, ahenk ve huzur içinde hizmet sunduğu, inançların buluştuğu eşsiz bir kent oluşudur. Bu kentin zengin kültür zincirine 2001 yılında yeni bir halka eklendi: 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi.

Müzenin kurulduğu mekân olan Zülfaris Sinagogu hahambaşılık kayıtlarında *Kal Kadoş Galata* olarak anılmaktadır. Zülfaris, bulunduğu sokağın Osmanlıca "gelin perçemi" anlamına gelen *zül-fü arusun* kısaltılmış şekli olup sokak adının daha sonra Perçemli Sokak olarak değiştirilmiş olması da anlamlıdır. 1671 yılında var olduğu ve zaman zaman tamir edildiği bilinen sinagog, sayısız düğüne tanıklık etmiş, 1979'da Edirne ve Trakya kökenli Yahudilerin ibadetine tahsis edilmiş, 1985 yılında da yörede cemaat yetersizliğinden dolayı hizmete kapatılmıştır. 500. Yıl Vakfı, kutlama programı kapsamında bir hoşgörü müzesi kurmaya karar verdiğinde bina, maliki olan Neve Şalom Vakfı tarafından müze olarak kullanılmak üzere kendisine tahsis edilmiştir. Jak Kamhi ve ailesinin değerli katkıları ve Naim Güleriyüz'ün öneri ve tasarımları ile tamamlanan 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi, 25 Kasım 2001 tarihinde hizmete girmiştir. Müzenin amacı, sunuş broşüründe de

* Araştırmacı - Yazar

1- 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi

2- Müzenin içi

belirtildiği gibi, 1326'da, Orhan Bey'in Bursa'yı fethiyle başlayan 1492'de, inanç ve gelenek özgürlüklerini

kaybetmektense İspanya'yı terk etmeyi yeğleyen Sefarad Yahudilerine kucak açan II. Bayezid ile devam

eden, tarih boyunca günümüze kadar süregelen 700 yıllık bir beraberliğin öyküsünü ve Türk ulusunun insancıl hoşgörüsünü, tarihî belgeler, bilgiler ve objeler desteğinde, yurt içinde ve dışında tanıtmaktır.

Müzedeki Kısa Bir Gezinti

Müzenin giriş kapısında Tevrat'tan bir alıntı yer almaktadır: "Seni Yerleştirdiğim Şehrin Barışını Gözetecek ve Tanrı'ya Bunun İçin Yakaracaksın." (Tevrat, Yeremiya 29:7). Giriş avlusunda, heykeltıraş Nadia Arditti'nin, vatan savunmasında yaşamını yitiren Türk Yahudi askerler anısına hazırladığı özgün eseri, *Yükselen Ateş* yapıtı yer almaktadır. Bir zamanlar gelinlerin babalarının kolunda çıkarak eşlerinin kolunda indikleri merdivenlerden birinci kattaki ana hole ulaşılır. Bu holde Türk Yahudilerinin tarihi, kültürel mirasları, Müslüman geniş toplumla beraberlik ve etkileşimi objeler, belgeler, fermanlar ve fotoğraflarla sergilenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda matbaa ve basılan kitaplar ile Türk-Yahudi basınının tarihçesine özel bir yer ayrılmıştır. Bir diğer ilgi odağı da Klasik Türk musikisi köşesidir. Hâlen icra edilen birçok makam ve beste Osmanlı Yahudi bestekârların eseridir. Ayrıca dinî bayram günlerinde sinagoglarda okunan dua ve ilahilerin çoğu Klasik Türk musikisi makamlarında bestelenmiştir. Örneğin, *Pesah*'ta (Hamursuz Bayramı) İsfahan ve Acem Aşiran; *Şavuot*'ta (Gül Bayramı) Mahur; *Purim*'de (Şeker Bayramı) Saba; *Hanuka*'da (Kandiller Bayramı) Uşşak vb. Ayrıca XVII. yüzyılda Edirne'de, Mevlevî dedelerle Musevî hahamların müştereken geliştirdikleri ve *Maftirim* olarak anılan bir tasavvuf müziği geleneği günümüzde de sürdürülmektedir.

3- Müzedeki tarihi objelerden örnekler

Yine bu holde, Türk Yahudilerinin dış ilişkiler, parlamento, askerlik ve hemen hemen her spor dalı dâhil toplumsal yaşamın değişik alanlarına katkılarının örnekleri yer almaktadır. Bu holün önemli bir durağı da, II. Dünya Savaşı ile ilgili "onur köşesi"dir. Almanya ve Avusturya üniversitelerinden kovulduktan sonra yurdumuza sığınan ve İstanbul ile Ankara üniversitelerinin gelişimine değerli katkıda bulunan, çoğu Yahudi bilim adamları ile ilgili özet bilgiler burada sergilenmektedir. Aynı köşede ayrıca, Nazi işgali altındaki ülkelerde görev yapan Türk diplomatlarının, o bölgelerde yaşayan mümkün olduğu kadar fazla sayıda Türk Yahudisini Nazi mezaliminden ve muhakkak bir ölümden kurtarmak için sarf ettikleri gayret ve çabalara geniş yer verilmektedir. Bir zamanlar sinagogun kadınlar bölümü olan üst balkonun değişik monografileri sunulmaktadır. Alt kattaki etnografya bölümünde ise, aile yadigarı

objeler ortak bir kültürel mirasa dönüşmekte, Türk Yahudilerinin giysileri, doğum, sünnet, çeyiz, düğün gibi gelenek ve göreneklere vitrinlerde sergilenmektedir.